

тема:

20 – 21 вересня
відбулося
чергове
засідання РАУ

с. 3

Валентин
Гвоздій взяв
участь у засіданні
Комітету
експертів
із захисту
адвокатів
у м. Страсбург

с. 7

Дайджест
діяльності
комітетів
та секцій НААУ
за серпень –
вересень
2024 року

с. 12

Історія
адвокатури:
Адвокатська кар'єра
Івана Семанюка –
письменника
Марка Черемшини
(до 150-річчя
від дня народження)

с. 61

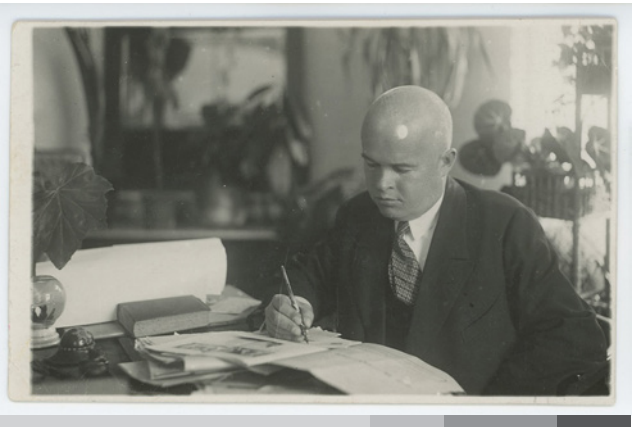

АДВОКАТСЬКА КАР'ЄРА ІВАНА СЕМАНЮКА — ПИСЬМЕННИКА МАРКА ЧЕРЕМШИНИ (ДО 150-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ)

Степан Кобута, к. іст. н., доцент кафедри історії України та методики викладання історії Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Центр досліджень адвокатури і права НААУ публікує продовження циклу статей до 150-річчя Івана Семанюка — українського адвоката, громадського діяча, письменника-новеліста, знаного як Марко Черемшина¹. Ця наукова розвідка присвячена адвокатській кар'єрі діяча. У статті наведено оцінки професійних навичок і знань його близькими, товаришами, знайомими та з'ясовано, що саме адвокатська професія була основним родом діяльності, засобом матеріального забезпечення родини, способом надання допомоги та захисту прав українського селянства. Таким чином, цикл наукових статей про ювіляра розкриває адвоката Івана Семанюка як представника когорти діячів, котрі своєю професійною, громадською, творчою діяльністю формували фундамент національного самовизначення українців у ті часи.

Власну адвокатську канцелярію І. Семанюк відкрив у 1912 році у повітовому центрі Снятин на Покутті. На час переїзду до Снятина українського адвоката там не було. У 1909 р. кілька місяців тут вів канцелярію українець Андроник Могильницький (з ним І. Семанюк познайомився ще в студентські часи, під час спільної поїздки залізницею з І. Франком до Львова), але невдовзі залишив Покуття і переїхав до міста Долина. Тож І. Семанюк став першим постійним українським адвокатом Снятинського повіту і працював у ньому півтора десятка років, до своєї смерті. Його переїзд посилив станова конкуренцію, оскільки в місті уже діяли пів десятка контор адвокатів-євреїв. Як писала Н. Семанюк, «Навколо Черемшини сіялися безглузді чутки. Щоб скомпрометувати мужицького адвоката, використовувалася кожна нагода. Але це не вдавалося. Осередком селянської юридичної консультації залишалася канцелярія Черемшини»². За спогадом учителя Василя Равлюка, у канцелярії І. Семанюка «від раня до вечора було там повно клієнтів, що потребували поради чи оборони, а всіх їх вислуховував

Адвокат і письменник І. Семанюк (Марко Черемшина). Очевидно 1913 р. Квартура проживання у Снятині

та вдовольняв сам шеф канцелярії, а біднота знаходила тут, як і на попереднім місці праці др. Семанюка безоплатну пораду і оборону. Найкращим доказом довір'я була та обставина, що в його канцелярії складали клієнти грубі тисячні грошові депозити»³.

¹ Початок див. Кобута С. Іван Семанюк (Марко Черемшина): адвокат, літератор, співець Гуцульщини (до 150-річчя від дня народження) // Вісник Національної асоціації адвокатів України. 2024. № 7-8 (103 — 104). Липень — Серпень.

² Семанюк Н. Співець Гуцульщини. Спогади про Марка Черемшину. Ужгород: Карпати, 1974. С. 22.

³ Равлюк В. Спогади про «покутську трійцю» / упор. В. Харитон. Снятин: Прутпринт, 2006. С. 40.

Розлогу характеристику фахового рівня адвоката дав близький товариш І. Семанюка, на той час суддя місцевого суду Микола Фірманюк: *«Як адвокат провадив Черемшина своїх клієнтів сумлінно і старанно. Передовсім дбав про справи бідних селян, яких доля лежала йому дуже на серцю. В його канцелярії було повно бідних селян, які шукали там і знаходили поміч проти різних кривд»*⁴. За оцінкою М. Фірманюка, в ході судових розглядів поведився І. Семанюк поважно, знав закони, добре вивчав кожну справу, виступав впевнено. Його писемні документи та усні виступи були обдуманими і вмотивованими і відповідно мали в суді велику вартість. Часом послуговувався їдким дотепом, чим збивав противника з пантелику.

Тож звання «мужицький» адвокат І. Семанюк у повній мірі виправдовував своєю прихильністю до українського селянського клієнта — бідного, малоосвіченого, пригнобленого, котрий потребував захисту і юридичного, і морального. За тогочасною, сформованою в українському адвокатському середовищі, традицією, переважно адвокатські запити українців у судах подавалися українською мовою, що змушувало судових урядників вести цією ж мовою подальший процес, і навіть розглядати апеляції у вищих судових інстанціях. Це був спосіб утвердження українських прав, котрий, хоч і наражався на шалений спротив з боку польського судового і адміністративного елементу, завдяки позиції українських повітових оборонців, поступово ставав dokonаним фактом у судовій практиці Східної Галичини австрійського періоду. Самі адвокати, а І. Семанюк був одним із таких, були не тільки носіями української ментальності, але й активно її пропагували у громадському житті. Тож переїзд адвоката до Снятина посилив місцевий національний рух. За оцінкою В. Стефаніка, «його особа і його адвокатська канцелярія зробилися центром в повіті і в місті українського життя в найрізномірніших формах, і до кінця його життя той центр лишився»⁵.

Тогочасний успішний український повітовий адвокат (як правило, один на десяток своїх колег інших національностей) мав бути своєрідним «універсалом» у правничих питаннях — йому доводилося вести справи карного, цивільного, сімейного і майнового

характеру, оформляти земельні документи, виступати поручителем, а часом і третейським суддею. Адвокат І. Семанюк у повній мірі відповідав критеріям такого адвоката, а крім правничої роботи, ще й брав активну участь у громадському житті. Він був активним членом місцевих культурно-просвітницьких і економічно-господарських товариств «Просвіта», «Сільський Господар», «Січ», виступав на вічах і громадських зібраннях.

Про шляхетність поведінки І. Семанюка, готовність безкорисно допомогти вказували багато його сучасників. Н. Семанюк у своїй книзі описала промовистий факт його ставлення до людей, що потребували допомоги. Один з коломийських колег адвоката жалівся на скрутне становище. Він тільки-но відкрив адвокатську канцелярію, однак хвороба вимагала багато коштів на лікування, і він попросив підписати йому чек на позику. І. Семанюк охоче допоміг товаришу, але той невдовзі після операції помер. Борг залишився несплаченим, але І. Семанюк жодним словом чи вчинком не спонукав родичів померлого щодо його повернення⁶.

Описана Н. Семанюк історія стосувалася Євгена Косевича, відомого у студентські роки громадського діяча, одного з організаторів товариства «Молода Україна». У квітні 1914 р. Є. Косевич відкрив адвокатську канцелярію у Коломиї, однак хвороба змусила звернутися за матеріальною допомогою до різних людей. І. Семанюк був одним з перших, хто відгукнувся на прохання Є. Косевича, надавши йому грошові кошти. Та в липні 1914 р. Є. Косевич помер.

Інший приклад, у січні 1914 р. під час одруження І. Семанюка із Н. Карп'юк, адвокат оплатив братам нареченої, на той час студентам Віденського університету, дорогу додому і назад, щоб вони могли взяти участь у шлюбній церемонії сестри. Пізніше матеріально підтримував велику сім'ю дружини, що залишилася без батька.

Адвокат І. Семанюк сам став наставником для українських здобувачів адвокатського звання. Уже в якості патрона сприяв проходженню адвокатської практики свого першого конципієнта Олексі Коссака, з яким у нього склалися дружні професійні та особисті взаємини. У 1913 р. він став свідком при укладенні шлюбу

⁴ Фірманюк М. Спогади про Марка Черемшину (д-ра Івана Семанюка) // Снятин. Краєзнавчий і літературно-мистецький журнал. 2014. № 9. Ст. 29.

⁵ Марко Черемшина у спогадах, документах і матеріалах. / Авт.-упоряд. Р. Кіреєва, П. Кіреєв, І. Стеф'юк; за ред. В. Карого. Чернівці: Друк Арт, 2014. С. 67.

⁶ Семанюк Н. Співець Гуцульщини... С. 26.

та старостою на весіллі у свого підопічного, підтримував з ним зв'язки у повоєнний період⁷.

Під час Першої світової війни адвокат залишився в краї, пережив кількаразову російську окупацію, намагався захищати інтереси українського населення. Не маючи змоги під час першої російської окупації займатися правничою роботою, переїхав у рідне село Кобаки, і присвятив цей непростий час написанню низки нових оповідань і новел про воєнне лихоліття, що увійшли до нової літературної збірки «Село вигибає». Його особистий авторитет визнавали дві супротивні воюючі сторони. За австрійської адміністрації він виробляв сім'ям мобілізованих солдатів державні допомоги, робив опис збитків від військових дій для компенсацій селянським родинам, обороняв в суді і домагався звільнення з в'язниці невинних. Під час чергової російської окупації Покуття у липні 1917 р. російський комендант призначив І. Семанюка заступником бурмістра Снятина, і той виконував ці обов'язки до повернення австрійської влади.

Із постановою Західно-Української Народної Республіки І. Семанюк був обраний головою міста, увійшов до складу міської та повітової національних рад. Він відмовився від посади бурмістра на користь місцевого діяча Семена Зінкевича, залишився його заступником, совісно і відповідально виконував свої громадські обов'язки у названих радах⁸. У травні 1919 р. саме І. Семанюк як очільник Снятина, разом із відповідальними державними посадовцями республіки намагався запобігти збройній агресії румунської армії на покутські землі. Після невдалих переговорів потрапив під обстріл румунських солдатів, змушений був ховатися від куль у холодній воді, через що серйозно захворів⁹. Прикметно, що румунські військові, захопивши Снятин, відновили на посаді бурмістра польського представника Нємчинського, але І. Семанюк залишився заступником міського голови, представляючи українське населення міста.

В умовах польського владного режиму І. Семанюк продовжив свою правничу і громадську діяльність, хоч робити це було набагато складніше, ніж за австрійських часів. Він не хотів миритися з несправедливістю, особливо у судовій залі, і це не раз обумовлювало імпульсивність його поведінки. Той же М. Фірманюк відзначав: «Захищаючи справедливість, Черемшина іноді був занадто запальним і порушував всілякі офіційні стосунки. То кинув каламарем у судового чиновника-нахабу, то влаштував пекельну сцену судді, який легковажив із справою бідної жінки, то зіткнувся зі шкільним інспектором, який безпідставно звільнив із роботи Василя Равлюка.»¹⁰.

Подібний випадок описував і М. Голинський: «Іван був чесною людиною, чесним правником, бо коли когось обороняв, то не підступами, а правом. Не любив він адвокатів-спекулянтів, які поводитися в суді нахабно, визиваючи. Одного разу його опонент адвокат почав кпинити з нього. Це дуже обурило Семанюка, і він, відвівши руку, дав йому ляпаса, після того приступив зразу до судді, витягнув з кишені десять злотих і поклав перед ним. Це, — говорив він, — одна п'ятка за сьогодні, а друга авансом за майбутній ляпас!»¹¹.

Незважаючи на погіршення стану здоров'я, адвокат продовжував свою громадську діяльність. У 1921 р. він підтримував заклик українських політичних сил про організацію бойкоту перепису українського населення у Східній Галичині польською окупаційною владою, виступав проти участі українців у польських виборах у 1922 р.¹² Як авторитетний представник української громади Снятина, обирався членом міської прибічної ради, був юридичним радником бурмістра Нємчинського, своїми діями захищав права українців від свавільства повітової адміністрації.

Його канцелярія залишалася осередком надання послуг бідним українським клієнтам¹³. У ній проходили адвокатську практику і здобували досвід громадської роботи молоді українські правники. У 1920-1921 р. він

⁷ Про О. Коссака йдеться у публікації: Волошинський Б. Адвокат Олекса Коссака: правничі і громадська діяльність у міжвоєнній Галичині. // Вісник Національної асоціації адвокатів України. 2021. № 3 (71). Березень. С. 55 — 60.

⁸ Фірманюк М. Спогади про Марка Черемшину... С. 26.

⁹ Моя автобіографія. Марко Черемшина. Твори в двох томах. Т. 2. Київ: Наукова думка, 1974. С. 176.

¹⁰ Фірманюк М. Спогади про Марка Черемшину... С. 27.

¹¹ Голинський Михайло. Спогади. URL: ukrcenter.com/Література/Михайло-Голинський/25833-2/Спогади.

¹² Моя автобіографія. Марко Черемшина. Твори в двох томах... С. 68.

¹³ Фірманюк М. Спогади про Марка Черемшину... С. 27.

зумів виробити документи для згадуваного М. Голинського, вояка армії УНР, що дало змогу останньому уникнути польського арешту і працювати помічником у адвокатській канцелярії І. Семанюка. Адвокат підтримував свого родича у виборі музичної кар'єри, яка вивела М. Голинського у число провідних оперних співаків тогочасної Європи. Один із практикантів Григорій Ганкевич став самостійним адвокатом у Снятині, продовживши традиції діяльності свого патрона, представляв і захищав інтереси українських виборців у польському сеймі.

В будинку адвоката, який він придбав у 1919 р., де жив і вів свою правничу справу, гостювало чимало відомих людей. Там, після поразки українських визвольних змагань, на певний час знайшла прихисток сім'я генерала армії УНР Юрія Тютюнника. Сам І. Семанюк підтримував дружні стосунки з багатьма відомими науковими й культурними діячами Галичини. Буваючи у Львові, обов'язково відвідував Володимира Гнатюка, щораз приносячи в його оселю великі букети свіжих квітів. Найближчим другом діяча був письменник В. Стефаник. У 1926 р., незважаючи на прогресуючу хворобу, І. Семанюк долучився до організації святкування 30-річчя літературної діяльності В. Стефаника, виступив із вступною доповіддю на громадських урочистостях у Львові.

Дочасна смерть на Великодні свята 1927 р. перервала життєвий шлях доктора права І. Семанюка. Укладений адвокатом заповіт можна вважати зразком правового документа, що забезпечив інтереси найдорожчих його серцю людей — матері, сестри, дружини, і водночас враховував усі нюанси взаємин та майнових розрахунків між своїми кредиторами і боржниками¹⁴. Похорон І. Семанюка перетворився на величаве скорботне зібрання, якого не бачило тогочасне місто. У прощальному слові його друг В. Стефаник виголосив слова, що відбивали сутність постаті І. Семанюка

Будинок, який придбав І. Семанюк у 1919 р. і жив до 1927 р. Нині приміщення Літературно-меморіального музею ім. Марка Черемшини. Снятин

(М. Черемшини) для українців: «Се, що Семанюк був членом міської та інших рад — це річ другорядна. Семанюк — це для нас Марко Черемшина, великий художник українського слова. Присутні тут пан староста і прочі нехай собі не думають, що ми робимо такий похорон адвокату або членові міської ради. За Марком Черемшиною плаче сьогодні ціла Україна. Про цю велику для нас втрату знає в цій хвилині і Львів, і Київ, і Харків»¹⁵.

У похороні правника взяли участь чисельні делегації із гуцульських сіл, у Снятині тужливо линував звук трембіт. Тисячі людей віддавали данину діячу, котрий своє повсякденне життя присвятив головній меті — служінню народу, сином якого він був і частиною та виразником якого себе вважав. Для багатьох присутніх його літературна творчість була важливим здобутком української культури першої половини ХХ ст., а професійна діяльність, правовий захист українців стали прикладом виконання того морального обов'язку, котрий взяв на себе І. Семанюк ще у студентську пору.

¹⁴ ДАІФО. Ф. 228. Оп. 1. Спр. 494. Арк. 3-5; Гуйванюк М. Марко Черемшина: невідоме і призабуте: наукові розвідки, републікації, документи. Снятин: Прут Принт, 2007. С. 53-60.

¹⁵ Косташук В. Володар дум селянських. Ужгород, 1968. С. 172.